

SVEA HOVRÄTT
Patent- och
marknadsöverdomstolen
Rotel 020112

DOM
2026-06-05
Stockholm

Mål nr
PMT 9542-25

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Patent- och marknadsdomstolens dom 2025-05-28 i mål PMT 9809-24, se bilaga A

PARTER

Klagande

4finance AB, 556790-4189
Varuvägen 9
125 30 Älvsjö

Ombud: Advokaten E.K.

Motpart

Konsumentombudsmannen
Box 48
651 02 Karlstad

Ombud: Processrådet G.W.

SAKEN

Förbud mot användning av avtalsvillkor

DOMSLUT

1. Patent- och marknadsöverdomstolen ändrar Patent- och marknadsdomstolens domslut endast på så sätt att vitesbeloppet bestäms till 1 000 000 kronor.
2. Patent- och marknadsöverdomstolen förpliktar 4finance AB att ersätta Konsumentombudsmannens rättegångskostnad i Patent- och marknadsöverdomstolen med 65 040 kr, allt avseende arbete, jämte ränta på beloppet enligt 6 § räntelagen (1975:635) från denna dag till dess betalning sker.

Dok.Id 2332636

Avgörandet är elektroniskt undertecknat

Postadress
Box 2290
103 17 Stockholm

Besöksadress
Birger Jarls Torg 16

Telefon
08-561 670 00
08-561 675 00

E-post: svea.avd2@dom.se
www.patentochmarknadsoverdomstolen.se

Telefax

Expeditionstid
måndag – fredag
08:00–16:30

YRKANDEN

4finance AB (4finance) har i första hand yrkat att Patent- och marknadsöverdomstolen, med ändring av punkten 1 i Patent- och marknadsdomstolens domslut, ska stryka formuleringen ”... eller väsentligen samma avtalsvillkor med innebörd att 4finance medges rätt att ta ut avgift från konsument för tidigarelagd utbetalning av beviljade krediter.”.

För det fall Patent- och marknadsöverdomstolen inte finner skäl att stryka formuleringen i punkt 1, har 4finance i andra hand yrkat att meningen omformuleras till: ”... eller väsentligen samma avtalsvillkor med innebörd att 4finance medges rätt att ta ut en variabel avgift från konsument för tidigarelagd utbetalning av beviljade krediter”, eller annan alternativ formulering som möjliggör för 4finance att debitera den fasta avgift om 300 kronor som bolaget för närvarande tar ut för tidigarelagd utbetalning.

4finance har i tredje hand yrkat att förbudet ska innehålla följande formulering: ”väsentligen samma avtalsvillkor med innebörd att 4finance medges rätt att ta ut avgift från konsument för tidigarelagd utbetalning av beviljade krediter, som inte motsvaras av en kostnad för 4finance”.

4finance har vidare yrkat att Patent- och marknadsöverdomstolen, under alla förhållanden, ska ändra punkten 1 i Patent- och marknadsdomstolens domslut på så sätt att förbudet inte ska vara förenat med vite eller, i vart fall, sätta ned vitesbeloppet.

4finance har slutligen yrkat att Patent- och marknadsöverdomstolen, med ändring av punkten 3 i Patent- och marknadsdomstolens domslut, under alla förhållanden ska befria 4finance från skyldigheten att ersätta Konsumentombudsmannens rättegångskostnad i Patent- och marknadsdomstolen och i stället förplikta Konsumentombudsmannen att ersätta 4finances rättegångskostnad där.

Konsumentombudsmannen har motsatt sig 4finances samtliga ändringsyrkanden.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Patent- och marknadsöverdomstolen.

MÅLET I PATENT- OCH MARKNADSÖVERDOMSTOLEN

Parterna har åberopat samma grunder och samma utredning som i Patent- och marknadsöverdomstolen.

4finance har inte överklagat förbudet i den del det avser ett en procentuell avgift, utan endast det tillägg som inleds med orden "... eller väsentligen samma avtalsvillkor ...". Patent- och marknadsöverdomstolens domslut står därför fast i den icke överklagade delen. 4finance har motiverat överklagandet med att bolaget har intresse av att ta ut en fast avgift för tidigarelagd utbetalning av beviljade krediter och att förbudets formulering, i den överklagade delen, hindrar det.

Konsumentombudsmannen har för sin del förtydligt att myndighetens talan i Patent- och marknadsöverdomstolen i första hand avsett avtalsvillkoret att överhuvudtaget ta ut en avgift från konsument för tidigarelagd utbetalning av beviljade krediter. I andra hand har talan avsett avtalsvillkoret såvitt avser en variabel avgift.

Båda parter har uttryckt att det meddelade förbudet inte bara träffar avtalsvillkor med procentuella eller variabla avgifter, utan även avgifter som är bestämda till ett nominellt belopp, och har alltså olika uppfattningar om tillåtligheten av ett avtalsvillkor som ger möjlighet att ta ut en avgift för tidigarelagd utbetalning av beviljade krediter. Patent- och marknadsöverdomstolen har därför att, i likhet med Patent- och marknadsöverdomstolen, pröva skäligheten av ett sådant avtalsvillkor.

PATENT- OCH MARKNADSÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Utgångspunkter för prövningen

Patent- och marknadsöverdomstolen ansluter sig till de rättsliga utgångspunkter som redovisats i Patent- och marknadsdomstolens dom och tillägger för egen del följande.

I fråga om kreditavtal och i synnerhet penninglån utgörs den obligationsrättsliga kärnan av ett utbyte av prestation och motprestation. Kreditavtal (eller penninglån) innebär att den ena parten (kreditgivaren/borgenären) ställer pengar till förfogande till den andra parten (kredittagaren/gäldenären). Som motprestation uppbär kreditgivaren vanligen ränta från kredittagaren (se Ramberg, C., Kontraktstyper, 2009, JUNO, s. 165.) Civilrättsligt innebär kreditavtalet alltså i korthet att kredittagaren får ett visst belopp av kreditgivaren som kredittagaren ska återbetala plus ränta inom en viss tid (se Malmström, Å. & Ramberg, C., Civilrätt 2025, JUNO, s. 166).

Krediter till konsument omfattas av EU-rättslig lagstiftning, men har även reglerats i svensk rätt långt innan Sverige ingick i EES-samarbetet eller det senare EU-medlemskapet. Den svenska rättsutvecklingen har helt naturligt kommit att präglas av förhållanden på den svenska marknaden, där avregleringen av kreditmarknaden under 1980-talet medförde att olika typer av krediter blev mer lättillgängliga för privatpersoner. Efter hand ansåg lagstiftaren att det fanns ett behov av att stärka konsumenternas möjligheter att ta tillvara sina intressen mot banker och andra kreditgivare. (Se Henrikson & Persson, Konsumentkreditlagen (3 jun. 2025, JUNO), under rubriken 1.2. 1977 och 1992 års konsumentkreditlag).

Som framgår av ordalydelsen i 18 § konsumentkreditlagen är kredittagaren skyldig att betala en avgift för krediten endast om det har avtalats och om sådan ersättning avser kostnader som kreditgivaren har för krediten. Den aktuella bestämmelsen har överförs i det närmaste oförändrad från den tidigare gällande 12 § i kreditlag (1992:830). De förarbetsuttalanden som kan användas som tolkningsdata i fråga om 18 § konsument-

kreditlagen härrör således från början av 1990-talet, alltså från en tid innan bankbetalningar i huvudsak blev digitala.

Det kan tilläggas att bestämmelsen i 18 § konsumentkreditlagen saknar en direkt motsvarighet i EU:s konsumentkreditdirektiv. I artikel 31.1 och 31.2 i det nu gällande Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2023/2225 av den 18 oktober 2023 om konsumentkreditavtal och om upphävande av direktiv 2008/48/EG (2023 års konsumentkreditdirektiv), föreskrivs dock en skyldighet för medlemsstaterna att införa åtgärder för att effektivt förhindra missbruk och säkerställa att konsumenter inte debiteras alltför höga krediträntor, effektiva räntor eller sammanlagda kreditkostnader, såsom tak (artikel 31.1). Vidare får medlemsstaterna anta förbud eller begränsningar avseende specifika avgifter som tas ut av kreditgivare inom deras territorier (artikel 31.2). En restriktiv syn på vilka avgifter kredittagaren ska behöva betala i ett konsumentkreditförhållande får alltså stöd i 2023 års konsumentkreditdirektiv.

I likhet med Patent- och marknadsdomstolen anser Patent- och marknadsöverdomstolen att ett avtalsvillkor som strider mot tvingande bestämmelser i lag ska anses vara oskäligt enligt 3 § avtalsvillkorlagen (se Patent- och marknadsdomstolens dom s. 24 med där gjorda hänvisningar). Rättsläget i detta avseende har inte ändrats genom ”Motionsloppen” NJA 2025 s. 864.

För att avgöra om ett direktutbetalningsvillkor, som innebär att avgift tas ut från konsument för tidigare lagd utbetalning av beviljade krediter, ska förbjudas prövar Patent- och marknadsöverdomstolen alltså de olika rätts- och bevisfrågorna i målet på samma sätt som Patent- och marknadsdomstolen. Först bedömer domstolen, om direktutbetalningsvillkoret strider mot tvingande bestämmelser i lag, nämligen det förbud mot avgifter som framgår av 18 § konsumentkreditlagen. Om svaret är ja, ska villkoret förbjudas. Om svaret är nej, tar domstolen ställning till om direktutbetalningsvillkoret ändå är oskäligt enligt 3 § avtalsvillkorlagen.

Strider avtalsvillkoret mot tvingande bestämmelser i konsumentkreditlagen?

En avgift för krediten

En första fråga är alltså om direktutbetalningsavgiften kan kategoriseras som en avgift för krediten i den mening som avses i 18 § konsumentkreditlagen eller om avgiften, som 4finance hävdar, i stället utgör en avgift för en tilläggstjänst eller utgör en handlingsdirigerande avgift. Patent- och marknadsöverdomstolen gör i denna del följande bedömning.

Direktutbetalningsvillkoret tillämpas av 4finance vid kreditavtal i form av penninglån. En kreditgivares grundläggande prestation vid penninglån är att ställa pengar till låntagarens förfogande. Låntagarens motprestation är att betala tillbaka pengarna och erlagga ränta eller annan motsvarande ersättning. I likhet med vad Patent- och marknadsöverdomstolens har funnit (s. 26), förefaller därför en avgift för kreditgivarens utbetalning av lånet till konsumenten, vid första anblick, som en avgift för krediten oavsett när i tiden denna avgift tas ut. Frågan är dock om avgiften ändå kan betraktas som en avgift för en tilläggstjänst, som 4finance hävdar, och därmed inte en avgift för krediten.

Avgiften kan inte sägas avse en tilläggstjänst

4finances har invänt att direktutbetalningsavgiften för tidigarelagd utbetalning utgör en tilläggstjänst med hänvisning till att en sådan ordning i grunden är densamma som när banker skickar kundens kreditkort med extra snabb leverans. Ett annat exempel som förts fram av 4finance är så kallad *priority boarding*, alltså sådan prioriterad ombordstigning som flygpassagerare kan köpa som en tilläggstjänst.

Patent- och marknadsöverdomstolen gör i fråga om dessa invändningar följande bedömning.

Mot bakgrund av den digitala utvecklingen och dess inverkan på banktjänster måste de förarbetsuttalanden som exemplifierar distinktionen mellan ”bastjänster” och ”tilläggs-tjänster” i viss mån bedömas som överspelade (jfr prop. 1991/92:83, s. 118 f.) I dagens kreditväsende utförs utbetalningar i normalfallet sekundsnabbt efter det att långivaren gjort kreditprovning och beslutat om att en utbetalning ska ske. Om en längre utbetalningstid enbart beror på förhållanden hos kreditgivaren själv, och alltså inte motiveras av några sakliga skäl, kan det knappast vara godtagbart att kategorisera snabb utbetalning som en tilläggstjänst.

Det har framkommit i målet att liknande aktörer på marknaden betalar ut lånebeloppet direkt och att även att 4finance tidigare gjort så. 4finance började tillämpa ett avtalsvillkor som angav utbetalning efter 7 till 10 dagar under år 2022 och i samband med det infördes det nu prövade villkoret om en avgift för direktutbetalning. Konsumentombudsmannen har mot denna bakgrund hävdade att syftet med den avtalade utbetalningen efter en dryg vecka har varit att kunna ta ut en tilläggsavgift för direktutbetalningar. 4finance har angående detta inte lämnat någon egentlig förklaring till varför ändringarna avseende utbetalningstiden gjordes.

Vad gäller jämförelsen med avgifter för kreditkort med extra snabb leverans, konstaterar Patent- och marknadsöverdomstolen att fysisk leverans av kreditkort i normalfallet tar några dagar per post. Om kunden vill ha kreditkortet snabbare, får det förutsättas att banken måste använda sig av någon form av expressleverans via postföretag eller bud mot en kostnad som banken sedan övervältrar på kredittagaren.

I fråga om jämförelsen med tjänsten *priority boarding* vid flygtransporter är det visserligen så som 4finance har framhållit, att varje passagerare har betalat för att få gå ombord på planet men ändå är beredda att betala för att gå ombord tidigare. Jämförelsen är emellertid mindre relevant, eftersom alla passagerare inte kan gå ombord samtidigt. För en flygpassagerare kan det finnas ett mervärde i att tidigt kunna installera sig på sin plats.

När det gäller dessa båda exempel finns det alltså sakliga skäl för den väntetid som gäller för bastjänsten, vilket såvitt framkommit inte finns vad gäller väntetiden om 7 till 10 dagar för utbetalning av kredit hos 4finance.

Sammanfattningsvis instämmer Patent- och marknadsöverdomstolen i Patent- och marknadsdomstolens bedömning (s. 27) att det framstår som att 4finance har gjort en senareläggning av tidpunkten för utbetalning i syfte att kunna ta ut en avgift för direktutbetalning. Den tidigarelagda utbetalningen av lånet kan därmed inte anses utgöra en tilläggstjänst.

Vad 4finance har anfört om att bolaget erbjuder en garanti om utbetalning inom fem till tio minuter vid direktutbetalning påverkar inte ovan bedömning då det inte har framkommit att garantin har motiverat de förändringar som 4finance har genomfört.

Avgiften kan inte kategoriseras som en handlingsdirigerande avgift

4finance har i Patent- och marknadsöverdomstolen även argumenterat för att direktutbetalningsavgiften utgör en tillåten handlingsdirigerande avgift. Bolaget har bland annat hänvisat till att avgiften för tidigarelagd betalning premierar de konsumenter som inte prioriterar snabb utbetalning. Vidare har bolaget framhållit att direktutbetalningsavgiften har till effekt att ett önskvärt beteende (genomtänkta finansiella beslut) uppmuntras, och ett icke-önskvärt beteende (förhastade finansiella beslut) beläggs med en avgift.

I konsumentkreditförhållanden förekommer vissa avgifter som främst syftar till att styra konsumentens beteende, t.ex. övertrasseringsavgifter, påminnelseavgifter eller förseningsavgifter. Sådana avgifter har ansetts falla utanför tillämpningsområdet för 18 § konsumentkreditlagen. Enligt Patent- och marknadsöverdomstolens bedömning har sådana avgifter det gemensamt att de, efter att ett avtal om penninglån har ingåtts mellan parterna, syftar till att upprätthålla konsumentens lojalitet med avtalet och med sin motpart genom att ge konsumenten incitament att undvika sådant beteende som medför kostnader eller olägenheter för kreditgivaren.

4finance har framhållit att bolagets syfte med direktutbetalningsavgiften är att avskräcka konsumenter från att ta förhastade finansiella beslut. Det kan emellertid inte vara en kreditgivares uppgift att genom avgifter, som bolaget har ekonomisk vinning av, försöka avhålla konsumenten från att ingå avtal om lån. Argumentet framstår som konstruerat. De särskilda hänsyn som gör sig gällande i fråga om konsumentkrediter motiverar snarare att kreditgivaren i möjligaste mån avstår från olika former av avgifter.

Patent- och marknadsöverdomstolens bedömning är därmed att direktutbetalningsvillkoret inte heller kan kategoriseras som en handlingsdirigerande avgift.

4finance har inte visat någon kostnad för krediten

4finance har i Patent- och marknadsöverdomstolen förklarat att bolaget inte har någon kostnad för direktutbetalningsavgiften men framhållit att bolaget skulle kunna få sådana kostnader i framtiden.

Då 4finance inte gjort gällande att bolaget har någon kostnad för den direktutbetalningsavgift som bolaget för närvarande tar ut, måste slutsatsen bli att bolaget i sina avtalsvillkor har avtalat med konsumenten om en avgift för krediten som inte motsvaras av en kostnad som bolaget har. Vad som kan tänkas gälla i framtiden avseende 4finances kostnader för krediter är inte föremål för prövning i detta mål.

Sammanfattande slutsatser

Patent- och marknadsöverdomstolen har alltså kommit fram till att direktutbetalningsavgiften varken utgör en avgift för en tilläggstjänst eller en handlingsdirigerande avgift, utan utgör en avgift för krediten som inte motsvaras av en kostnad för 4finance. Direktutbetalningsavgiften strider således mot den tvingande bestämmelsen i 18 § konsumentkreditlagen. Ett villkor om direktutbetalningsavgift är redan av detta skäl oskäligt enligt 3 § avtalsvillkorlagen (se NJA 2024 s. 86 p. 9). Det finns därmed förutsättningar att förbjuda avtalsvillkoret. Vid detta förhållande saknas det skäl för

Patent- och marknadsöverdomstolen att bedöma om avtalsvillkoret även på annan grund är oskäligt enligt 3 § avtalsvillkorlagen.

Förbudets lydelse

Patent- och marknadsöverdomstolen övergår nu till att pröva 4finances invändning i fråga om förbudets lydelse. Bolaget har anfört att det saknas förutsättningar enligt 3 § avtalsvillkorlagen att utforma förbudet på det sätt Patent- och marknadsdomstolen gjort med hänvisning till att de villkor som nu träffas av förbudet inte kan anses vara väsentligen samma som det ursprungliga avtalsvillkoret med variabla avgifter.

Konsumentombudsmannens yrkande i underinstansen och det förbud som formulerats där kan visserligen ge intryck av att talan och förbudet begränsats till avtalsvillkor avseende variabla avgifter för direktutbetalning. Konsumentombudsmannens talan i första hand, som vann bifall där, avsåg dock avtalsvillkor som föreskrev en avgift för direktutbetalning. Ordalydelsen av ett förbud ska tolkas i ljuset av domskälen. Enligt Patent- och marknadsöverdomstolen är det tydligt att kärnan i förbudet utgörs av förbudet mot ett avtalsvillkor om en avgift i sig, inte avgiftens beräkning. Mot denna bakgrund bedömer domstolen att förbudet är tillräckligt precist formulerat.

4finance har yrkat att förbudet under alla förhållanden ska kompletteras med orden ”som inte motsvaras av en kostnad för 4finance”. Detta följer emellertid redan av lag och bör därför inte läggas till förbudet.

Patent- och marknadsdomstolens dom ska sammanfattningsvis inte ändras med avseende på hur förbudet ska formuleras.

Vitesbeloppets storlek

4finance har yrkat att förbudet inte ska vara förenat med vite eller att vitesbeloppet i vart fall ska sättas ned och framhållit att bolagets vinst under 2024 uppgått till ett belopp som endast med liten marginal understiger vitesbeloppet.

Enligt 3 § viteslagen (1985:206) ska ett vite fastställas till ett belopp som, med hänsyn till adressatens ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt, kan antas förmå adressaten att följa föreläggandet. Patent- och marknadsöverdomstolen gör ingen annan bedömning än Patent- och marknadsdomstolen när det gäller frågan om förbudet ska vara förenat med vite. Ett vitesbelopp om 1 000 000 kr får dock anses tillräckligt för att avhålla 4finance från att bryta mot förbudet. Patent- och marknadsdomstolens dom ska därmed ändras i detta hänseende.

Rättegångskostnader

Patent- och marknadsöverdomstolen prövar först rättegångskostnaden i underinstansen.

4finance har yrkat att Patent- och marknadsöverdomstolen, oberoende av utgången, ska befria bolaget från skyldigheten att ersätta Konsumentombudsmannens rättegångskostnad i Patent- och marknadsdomstolen. I stället ska Konsumentombudsmannen förpliktas ersätta 4finances rättegångskostnad i Patent- och marknadsdomstolen i enlighet med där framställt kostnadsyrkande.

Som skäl för sin inställning har 4finance huvudsakligen anfört att Patent- och marknadsdomstolen inte i tillräcklig grad beaktat att Konsumentombudsmannen under handläggning där återkallade det ena av två yrkanden och ska ses som tappande part avseende det återkallade yrkandet.

Konsumentombudsmannen har anfört att myndighetens återkallelse medförde att målet renodlades och att fokus i målet låg på direktutbetalningsutgiften.

Patent- och marknadsöverdomstolen gör följande bedömning.

Det förhållandet att Konsumentombudsmannen till följd av återkallelsen endast vann framgång med ett av två yrkanden i Patent- och marknadsdomstolen talar i och för sig för att parterna borde stå sin egen kostnad i underinstansen. Patent- och marknadsdomstolen har emellertid i sina domskäl anfört att återkallelsen skedde drygt fyra månader innan huvudförhandlingen och därutöver gjort bedömningen att det inte varit möjligt att särskilja kostnaderna för respektive del av målet, utan att tyngdpunkten låg på den del som Konsumentombudsmannen vann framgång i.

Patent- och marknadsöverdomstolen finner inte skäl att göra någon annan bedömning än den Patent- och marknadsdomstolen har gjort. Patent- och marknadsdomstolens beslut avseende rättegångskostnadernas fördelning där ska alltså inte ändras.

I fråga om rättegångskostnaden i Patent- och marknadsöverdomstolen har 4finance förlorat målet och ska därmed ersätta Konsumentombudsmannens rättegångskostnad. I fråga om vitesbeloppets storlek, som i enlighet med 4finance begäran bestäms till ett lägre belopp, är storleken på ett vitesbelopp en lämplighetsfråga som domstolen förfogar över och bör inte få någon påverkan på rättegångskostnaderna i detta fall.

Konsumentombudsmannen har yrkat ersättning för sin rättegångskostnad med 65 040 kr, allt avseende ombudsarvode. Beloppet är vitsordat av 4finance och ska därför utgå.

Överklagande

Patent- och marknadsöverdomstolen bedömer att det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att ett överklagande prövas av Högsta domstolen. Patent- och marknadsöverdomstolen tillåter därför att avgörandet får överklagas till Högsta domstolen (se 1 kap. 3 § tredje stycket lagen, 2016:188, om patent- och marknadsdomstolar).

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast 2026-07-03

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Annika Malm och Eva Edwardsson, referent, tf. hovrättsassessorn Åsa Edlund samt de ekonomiska experterna Anna Nyberg och Johan Lundberg.

STOCKHOLMS TINGSRÄTT
Patent- och marknadsdomstolen

DOM
Meddelad i Stockholm
2025-05-28

Målnummer
PMT 9809-24

PARTER

Kärande

Konsumentombudsmannen
Box 48
651 02 Karlstad

Företrädd av processrådet G.W.

Svarande

4finance AB, 556790-4189
Varuvägen 9
125 30 Älvsjö

Ombud: Advokaterna E.K. och V.N.

DOMSLUT

1. Patent- och marknadsdomstolen förbjuder 4finance AB vid vite om 2 000 000 kr att vid avtal om kredit med konsument använda avtalsvillkoret

”Om Låntagaren väljer att ändra utbetalningsdatum tillkommer en direktutbetalningsavgift baserat på det lånade beloppet enligt följande.

Lånat belopp (Kr.)	Direktutbetalningsavgift
Upp till 2000	upp till 33% av lånat belopp
2000.01–3000.00	upp till 23% av lånat belopp
3000.01–4000.00	upp till 21 % av lånat belopp
4000.01–5000.00	upp till 20 % av lånat belopp

Avgörandet är elektroniskt undertecknat

5000.01–6000.00	upp till 19 % av lånat belopp
6000.01–10000.00	upp till 18 % av lånat belopp
10000.01–16000.00	upp till 17 % av lånat belopp
16000.01–50000.00	upp till 16 % av lånat belopp”

eller väsentligen samma avtalsvillkor med innebörd att 4finance AB medges rätt att ta ut avgift från konsument för tidigarelagd utbetalning av beviljade krediter.

2. Patent- och marknadsdomstolen skriver av målet i den del det avser förbud för 4finance att vid avtal om kredit med konsument använda avtalsvillkoret ”Krediten kommer utbetalas inom 7–10 dagar från det att krediten beviljats” eller väsentligen liknande avtalsvillkor med innebörd att 4finance AB medges rätt att utbetala kredit vid senare tidpunkt än när 4finance AB faktiskt kan utbetala krediten.
3. Patent- och marknadsdomstolen förpliktigar 4finance AB att ersätta Konsumentombudsmannens rättegångskostnad med 53 585 kr, allt avseende arbete, jämte ränta på beloppet enligt 6 § räntelagen (1975:635) från denna dag till dess betalning sker.

BAKGRUND

4finance AB (4finance) bildades 2009 och är ett konsumentkreditinstitut som erbjuder finansiella tjänster till allmänheten i form av att lämna krediter till kredittagare. Verksamheten bedrivs i enlighet med det tillstånd företaget har enligt lagen (2014:275) om viss verksamhet med konsumentkrediter. Företaget erhöll tillstånd från Finansinspektionen i september 2016. Bolagets ränteintäkter för räkenskapsåret 2023 uppgick till 31 745 806 kr. Nettointäkterna uppgick under 2023 till 17 621 272 kr.

4finance verksamhet bedrivs under kännetecknet Vivus. Krediterna marknadsförs på webbplatsen ”www.vivus.se” och där kan kredittagare ansöka om krediter på 2 000–50 000 kr. Ett separat avtal kan träffas om direkt utbetalning av krediten, annars utbetalas krediten till kredittagarens konto inom sju till tio dagar.

I juni 2022 påtalade Konsumentverket för 4finance att vissa av bolagets avtalsvillkor och marknadsföringsåtgärder avseende högkostnadskrediter för konsumenter enligt Konsumentverket stod i strid med gällande rätt. I den efterföljande kommunikationen uppgav 4finance att bolagets uppfattning var att bolagets villkor angående direktbetalningsavgift inte står i strid med gällande rätt. Tillsynsärendet överlämnades i januari 2023 till Konsumentombudsmannens processenhet.

Den 31 maj 2024 ansökte Konsumentombudsmannen om stämning mot 4finance.

YRKANDE OCH INSTÄLLNING

Konsumentombudsmannen har yrkat att Patent- och marknadsdomstolen vid äventyr av vite om tre miljoner kronor, eller det högre belopp som domstolen finner lämpligt, ska förbjuda 4finance AB att vid avtal om kredit med konsument använda avtalsvillkoret ”*Om Låntagaren väljer att ändra utbetalningsdatum tillkommer en direktutbetalningsavgift baserat på det lånade beloppet enligt följande.*

Lånat belopp (Kr.)	Direktutbetalningsavgift
<i>Upp till 2000</i>	<i>upp till 33% av lånat belopp</i>
<i>2000.01–3000.00</i>	<i>upp till 23% av lånat belopp</i>
<i>3000.01–4000.00</i>	<i>upp till 21 % av lånat belopp</i>
<i>4000.01–5000.00</i>	<i>upp till 20 % av lånat belopp</i>
<i>5000.01–6000.00</i>	<i>upp till 19 % av lånat belopp</i>
<i>6000.01–10000.00</i>	<i>upp till 18 % av lånat belopp</i>
<i>10000.01–16000.00</i>	<i>upp till 17 % av lånat belopp</i>
<i>16000.01–50000.00</i>	<i>upp till 16 % av lånat belopp”</i>

eller väsentligen samma avtalsvillkor med innebörd att 4finance AB medges rätt att ta ut avgift från konsument för utbetalning av kredit.

4finance har medgett yrkandet, med undantag för formuleringen ”*eller väsentligen liknande avtalsvillkor med innebörd att 4finance AB medges rätt att ta ut avgift från konsument för utbetalning av kredit*”, som har bestritts.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader.

GRUNDER

Konsumentombudsmannen

4finance tillämpar sedan i vart fall den 18 mars 2022 i avtal avseende högkostnadskrediter till konsumenter senarelagd utbetalning genom att använda avtalsvillkor som innebär att kredit utbetalas tidigast efter sju dagar och senast tio dagar efter att lånet beviljats. Vidare tillämpas ett avtalsvillkor som innebär att en konsument som vill ändra utbetalningstidpunkten enligt det nämnda avtalsvillkoret mot erläggande av en direktutbetalningsavgift kan få lånet utbetalt inom fem till tio minuter efter att lånet beviljats (direktutbetalningsvillkoret).

En förutsättning för att kunna avgiftsbelägga en direkt utbetalning av krediter är att den ordinarie utbetalningen är senarelagd. Avtalsvillkoren utgör således tillsammans en avtalskonstruktion, vilket kan påverka oskäligheten av direktutbetalningsvillkoret. Direktutbetalningsvillkoret är dock oskäligt även utan tillämpningen av avtalsvillkoret om senarelagd utbetalning.

Direktutbetalningsvillkoret är ett villkor som innefattar två delar, dels att en avgift tillkommer om kunden väljer direkt utbetalning, dels hur hög avgiften blir. Hur hög avgiften blir framgår genom en beräkningsmodell där direktutbetalningsavgiften är differentierad i åtta nivåer och uppgår till minst 16 procent och högst 33 procent av lånebeloppet. Först efter att krediten beviljats får konsumenten besked om storleken på avgiften i ett fast belopp. Avgiften erläggs av konsumenten för att 4finance ska betala ut krediten, dvs. för åtgärden att föra över pengar till konsumentens konto.

Avgiften enligt direktutbetalningsvillkoret utgör en ersättning för krediten som inte motsvaras av en kostnad för kreditgivaren. Villkoret strider därför mot

tvingande rätt enligt 5 och 18 §§ konsumentkreditlagen (2010:1846) och är därmed oskäligt.

Om avgiften inte skulle ses som en ersättning för krediten som regleras av 18 § konsumentkreditlagen så strider det i vart fall mot god kreditgivningssed (6 § konsumentkreditlagen) att ta ut en avgift för utbetalning av krediten på det sätt som framgår av direktutbetalningsvillkoret. Avtalsvillkoret är således ändå oskäligt.

För det fall att direktutbetalningsvillkoret inte anses strida mot tvingande rätt så är det oskäligt eftersom skyldigheten att betala en avgift enligt avtalsvillkoret är en avvikelse från dispositiva rättsregler som medför att det inte föreligger en genomsnittligt sett rimlig balans mellan parternas rättigheter och skyldigheter. Avtalsvillkoret står i strid med god sed som medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet. I vissa delar är direktutbetalningsvillkoret och sättet som informationen om detta lämnas på dessutom oklart och otydligt.

För det fall domstolen skulle anse att det är tillåtet att ta ut en avgift för direkt utbetalning av en kredit är direktutbetalningsvillkoret ändå oskäligt eftersom det komplicerade sättet att beräkna avgiften och storleken på avgiften under alla förhållande strider mot god kreditgivningssed. Detta medför också att avtalsvillkoret med avvikelse från dispositiv rätt medför att en genomsnittligt sett rimlig balans mellan parternas rättigheter och skyldigheter inte längre är för handen, dels för att villkoret i strid med god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet, dels för att villkoret i sig är oklart och att sättet som informationen om villkoret lämnas på är otydligt.

Det är motiverat från allmän synpunkt med ett förbud mot direktutbetalningsvillkoret, och det ligger i konsumenternas och

konkurrenternas intresse eftersom det rör sig om ett standardvillkor som används gentemot konsumentkollektivet.

Det finns därmed förutsättningar för Patent- och marknadsdomstolen att i enlighet med 3 § lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden (avtalsvillkorslagen) förbjuda 4finance att i framtiden i liknande fall använda samma eller väsentligen samma avtalsvillkor.

Förbudet ska förenas med vite eftersom det inte finns några särskilda skäl som gör att det är obehövligt.

4finance

4finance har beslutat att sluta tillämpa villkor med variabel avgift angiven i form av ”upp till X procent av lånat belopp”, varför yrkandet i den delen medgivits av processekonomiska skäl. Beslutet har den 5 december 2024 fått genomslag i 4finance villkor och tjänster, och sedan dess tillämpas en fast avgift för direktutbetalning om 300 kr.

4finance har medgett det huvudsakliga förbudsyrkandet, vilket dock inte innebär att 4finance vidgår att avtalsvillkoret är oskäligt och därmed strider mot avtalsvillkorslagen.

Avseende lydelsen ”*eller väsentligen liknande avtalsvillkor med innebörd att 4finance AB medges rätt att ta ut avgift från konsument för utbetalning av kredit*” i Konsumentombudsmannens förbudsyrkande, som har bestritts, står det inte i strid med tvingande konsumenträttslig lagstiftning att ta ut en avgift från konsumenten för utbetalning av kredit. Dels är det tillåtet att ta ut handlingsdirigerande avgifter och avgifter för tilläggstjänster även om dessa avgifter inte motsvaras av en kostnad för krediten, dels skulle ett förbud så som

det formulerats i Konsumentombudsmannens yrkande träffa avgifter för utbetalning av kredit som både är skäliga och motsvaras av en kostnad för krediten.

Både styravgifter och avgifter för tilläggstjänster har i praxis ansetts tillåtna, och står inte i strid med god kreditgivningssed.

Direktutbetalningsvillkoret avviker inte från dispositiv rätt och utgör genomsnittligt sett en rimlig balans mellan parternas rättigheter och skyldigheter. Avtalsvillkoret medför inte en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet. Avtalsvillkoret har inte en vilseledande eller oklar utformning och informationen om avtalsvillkoret är inte bristfällig.

Om domstolen finner att ett förbud ska utfärdas ska det inte förenas med vite, eller i varje fall ett väsentligen lägre vite än vad som anförts av Konsumentombudsmannen. Detta då 4finance redan efterkommit huvuddelen av Konsumentombudsmannens förbudsyrkande genom att ändra sina villkor. Det föreligger därmed särskilda skäl som gör vite obehövt.

UTVECKLING AV TALAN

Konsumentombudsmannen

Villkoret att en avgift ska utgå strider mot avtalsvillkorlagen

Villkoret strider mot tvingande rätt

Begreppet ”avgift” i 18 § konsumentkreditlagen är begränsat till en särskild ersättning för en kostnad som kreditgivaren har för krediten. Avtalsvillkor där

avgiften inte motsvaras av en kostnad för krediten står således i strid med tvingande rätt.

Det normala i kreditgivningsverksamhet är att ingen avgift utgår för utbetalning av kredit, varför konsumenter har anledning att förvänta sig att utbetalning av krediten sker avgiftsfritt. Vidare framgår det av branschpraxis att avgifter endast kan avse ersättning för kostnader direkt hänförliga till den enskilda krediten, medan krediten i övrigt betalas med räntor (se Bankförenings ”Kod för ansvarsfull kreditgivning på konsumentkreditmarknaden).

Direktutbetalningsvillkoret strider följaktligen mot tvingande rätt.

Villkoret strider mot god kreditgivningssed

En kreditgivare får använda sig av styravgifter i handlingsdirigerande syfte samt tillhandahålla tilläggstjänster utöver bastjänsten som legitimerar en särskild avgift, vilka inte utgör en ersättning för en kostnad för krediten. Uttag av sådana avgifter förutsätter alltså att det finns en bakomliggande avtalskonstruktion som ger konsumenten handlingsdirektiv. I nu aktuellt fall utgörs avtalskonstruktionen av två villkor som ger konsumenten två handlingsalternativ: antingen avgiftsfri senarelagd utbetalning enligt bastjänsten eller avgiftsbelagd direkt utbetalning enligt tilläggstjänsten.

För att styravgifter och avgifter för tilläggstjänster ska anses lagliga över huvud taget ska det röra sig om avgifter vars syfte är att avskräcka och bestraffa enskilda kredittagare från att agera illojalt, oönskat eller onormalt. Acceptabla styravgifter och avgifter för tilläggstjänster är t.ex. övertrasseringsavgifter, påminnelseavgifter, avgifter för små uttag, avgifter för många uttag, avgifter för små transaktioner och avgifter för extra många kontoutdrag. (Se prop. 1991/92:83 s. 55 och 118–121 och prop. 2009/10:242 s. 105).

Avtalsvillkor som innebär avgifter som avskräcker samtliga konsumenter från vad som är normalt och som konsumenter har anledning att förvänta sig, samt som bestraffar de som ändå väljer det normala – vilket i detta fall är att få sin beviljade kredit utbetald direkt – strider mot syftet med denna typ av avgifter. En direktutbetalningsavgift är inte objektivt sett en rättmätig avgift som rättsordningen kan acceptera.

4finances direktutbetalningsavgift ska, som påstådd styravgift och avgift för tilläggstjänst, bedömas i förhållande till handlingsalternativet, dvs. senarelagd utbetalning. 4finance påstående om att senarelagd utbetalning med sju till tio dagar införts i konsumentskyddsintresse för att ge konsumenten möjlighet till eftertanke är en efterhandskonstruktion. Införandet av senarelagd utbetalning av krediten är för att kunna göra gällande att den ifrågavarande direktutbetalningsavgiften är en sådan laglig styravgift och avgift för tilläggstjänst. Det finns inga som helst affärsmässiga skäl för avtalskonstruktionen, och det är inte trovärdigt att 4finance skulle offra bland annat ränteintäkter av omtanke om konsumenternas ekonomi. Att så skulle vara fallet stämmer inte överens med 4finance marknadsföring av krediter, där direktutbetalningsalternativet framhålls som ett för konsumenten fördelaktigt alternativ jämfört med att den senarelagda utbetalningen.

Om avgiften inte ska ses som en ersättning för krediten som är förbjuden enligt 18 § konsumentkreditlagen strider direktutbetalningsvillkoret alltså under alla förhållanden mot god kreditgivningssed enligt 6 § konsumentkreditlagen.

Villkoret står i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans

En betalningstransaktion förorsakar ingen kostnad och inget egentligt arbete. Normalt sker utbetalning av kredit i direkt anslutning till att lånet beviljats och kreditavtal ingåtts, och det finns inga tekniska eller andra förhållanden som

hindrar en kreditgivare från att betala ut en kredit i direkt anslutning till att krediten beviljats.

Normalt är utbetalning av kredit avgiftsfri. Ingen omständighet kopplat till arten, omfattningen eller genomförandet av utbetalningen ger anledning till en annan bedömning. Följaktligen är det skäligt att 4finance betalar ut krediter utan att ta ut någon avgift för detta. Swedbank har förvisso ett avgiftsvillkor för expressleverans av kreditkort, men detta avser helt olika tjänster av helt olika produkter som inte omfattas av regelverket i konsumentkreditlagen. De är således inte jämförbara avgifter.

Direktutbetalningsvillkoret avviker således från dispositiv rätt. Den genomsnittligt sett rimliga balansen mellan parternas rättigheter och skyldigheter så som den återspeglas i den dispositiva rättsregleringen förändras och försämrats påtagligt för konsumenterna genom tillämpningen av avtalsvillkoret.

Avtalsvillkoret ger 4finance en rättighet att ta ut en avgift i en situation där avgifter normalt inte erläggs, vilket innebär stora fördelar för bolaget. Den mest uppenbara fördelen är att 4finance kan få stora inkomster utan att ha några kostnader. Eftersom intäkter från avgiften är en ren nettovinst skulle bolaget kunna finansiera sin verksamhet med intäkterna, vilket i sin tur innebär att bolaget skulle få otillbörliga konkurrensfördelar genom att kunna erbjuda lägre räntor än sina konkurrenter. Avgiften ger även fördelar av lagteknisk natur, då den inte behöver läggas in i beräkningsunderlaget för effektiv ränta. Avtalsvillkoret kan möjligtvis medföra att kunder vänder sig till en konkurrent och att 4finance således förlorar belopp i ränteintäkter. Det torde dock handla om så marginella ekonomiska avbräck att de kompenseras av de enorma avgifterna som bolaget tar ut från de som väljer direktutbetalning. Att tvingas betala en ersättning för att få krediten direkt utbetald är således en rättighet som innebär fördelar för 4finance och en skyldighet som medför en uppenbar nackdel för konsumenten. Att direktutbetalningen utgör en separat tjänst genom ett separat avtal är inget som ifrågasätts av Konsumentombudsmannen.

4finance har agerat i strid med kravet på god sed eftersom bolaget inte handlat vare sig lojalt eller rättvist mot konsumenter när bolaget skapat och använt direktutbetalningsvillkoret. Vid ett lojalt och rättvist handlande hade inte 4finance rimligen kunnat utgå från att konsumenten, som befinner sig i ett underläge i förhållande till 4finance när det gäller såväl förhandlingsposition som informationsnivå, skulle godta nu aktuellt avtalsvillkor vid en individuell avtalsförhandling. För att uppfylla kravet på god sed skulle 4finance beaktat konsumenternas legitima intressen och varken skapat eller tillämpat avtalsvillkoret.

Avgiftens storlek och beräkning medför att villkoret strider mot avtalsvillkorslagen

Även om Patent- och marknadsdomstolen skulle anse att villkoret om att en avgift ska utgå inte i sig strider mot tvingande rätt, god kreditgivningssed eller avviker från dispositiv rätt på ett sådant sätt att det strider mot avtalsvillkorslagen så är det uppenbart att den del av direktutbetalningsvillkoret som avser avgiftsbeloppets beräkning och avgiftens storlek strider mot god kreditgivningssed och avviker från dispositiv rätt på ett sådant sätt att det strider mot avtalsvillkorslagen.

Beräkningsmodellen i avtalsvillkoret är differentierad i åtta nivåer beroende på lånebeloppet. Villkoret är i denna del oklart och svårbegripligt eftersom beräkningsmodellen är så komplicerad. Avtalsvillkoret presenteras undanskynt och det är först när krediten beviljas som konsumenten får besked om avgiftens storlek i ett fast belopp.

Avgiften blir, oavsett lånebelopp, extremt hög. Om avgiften skulle räknas om till ränta skulle kredittagaren som väljer direkt utbetalning få betala betydligt mer för sin kredit jämfört med vad de hade fått betala hos vilken annan

kreditgivare som helst där direktutbetalning är kostnadsfritt. Närmast jämförbara avgiftsbelopp där det finns ett rättmätigt syfte att avskräcka från och bestraffa illojala och oönskade ageranden torde vara den påminnelseavgift om 60 kr som kreditgivare enligt 4 § lagen (1981:739) om ersättning för inkassokostnader m.m. får föreskriva i avtalsvillkor. 60 kr är således, för det fall 4finance tillåts ta ut avgift för direktutbetalning, ett vägledande avgiftsbelopp för vad som skulle kunna vara en skälig direktutbetalningsavgift i enlighet med god kreditgivningssed.

På olika ställen på 4finance webbplats finns information, olika utförligt, om att krediten betalas ut efter sju till tio dagar. I anslutning till detta finns, på vissa ställen, information om att direkt utbetalning kan ske mot en avgift, dock utan att det framgår hur stor avgiften är, hur den beräknas eller vart det finns information om detta.

Självva direktutbetalningsvillkoret finns enbart under fliken ”lånevillkor”. Inga länkar till lånevillkoren finns från andra sidor på webbplatsen förutom länken ”Villkor” längst ned på startsidan, vilket gör det svårt för konsumenten att hitta informationen om hur direktutbetalningsavgiften beräknas. Avtalsvillkoret presenteras alltså inte på ett sätt som gör att konsumenter i allmänhet lägger märke till det. Det framhålls inte tillräckligt tydligt, särskilt inte mot bakgrund av att det är så avvikande från vad som är normalt.

Direktutbetalningsvillkoret återger inte heller det faktiska avgiftsbeloppet, utan det redovisas först efter det att krediten har beviljats. Villkoret återger endast hur avgiftsbeloppet beräknas och att avgift utgår ”upp till” en viss procentandel beroende på lånebelopp i åtta olika nivåer. Det är säkerligen ett inte obetydligt antal konsumenter som inte känner till hur procentberäkningar går till. För dessa konsumenter, men även för andra, är avtalsvillkoret i dess helhet inte enbart otydligt utan rentav vilseledande på grund av dess komplexitet. För de fåtal konsumenter som hittar prislistan under de allmänna villkoren, är det vidare med stor säkerhet endast mycket få av dessa som ens försöker att

beräkna avgiftens storlek innan de ansöker om kredit. Även för de konsumenter som hittar prislistan, som har förmåga att beräkna avgiften och som överväger att försöka göra en beräkning av avgiftens storlek, så är det svårt att förstå hur beräkningen ska gå till, eftersom det står att avgiftsbeloppet beräknas ”upp till” en viss procentsats av krediten.

Direktutbetalningsvillkoret är således komplicerat när det gäller avgiftsbeloppets beräkning och sedermera storlek. Detta, tillsammans med att informationen om avtalsvillkoret är undanskymd, gör i sig att avtalsvillkoret i den delen är oskäligt.

Mot bakgrund av vad som är normalt vid utbetalning av krediter sett tillsammans med avtalsvillkorets innehåll och sättet det presenteras på så är det sammanfattningsvis sannolikt endast en mindre del av creditsökandena som uppfattat och till fullo förstått avtalsvillkoret och avtalskonstruktionen senarelagd avgiftsfri utbetalning med möjlighet att välja alternativet avgiftsbelagd direktutbetalning. I vart fall är det mycket få, om ens någon, som förstått att avgiften blir så hög som den faktiskt blir.

Det ska beaktas att krediterna är högkostnadskrediter

Vid oskälighetsbedömningen av direktutbetalningsvillkoret ska det beaktas att det är högkostnadskrediter som finance tillhandahåller. I samband med införandet av särskilda regler för högkostnadskrediter uttalade regeringen att sådana krediter ofta erbjuds till högriskkonsumenter som har mindre marginaler i sin ekonomi eller som tidigare har haft problem att betala i rätt tid. I förarbetena till konsumentkreditlagen uttalas att det avseende god kreditgivningssed finns anledning att ställa högre krav på kreditgivarens förklaringsbörda vid ”krediter som innebär särskilt stora risker för skuldsättningsproblem och krediter som har en konstruktion som är svår för konsumenter att förstå”.

Typkonsumenter för högkostnadskrediter är ofta hårt skuldsatta personer som blir lockade av den typen av högkostnadskrediter som 4finance erbjuder. Detta är något som ska beaktas vid skälighetsbedömningen mot bakgrund av kravet på högre förklaringsbörd för den typen av krediter.

Personer med skuldsättningsproblem torde typiskt sett vara i behov av att snabbt få pengar. Att ställas inför valet att antingen betala en avgift och få pengar direkt eller få pengar om sju till tio dagar utan att betala en avgift, kan nästan uppfattas som en utpressningssituation för den typen av personer.

Direktutbetalningsvillkoret är dock oskäligt även för det fall att det rör sig om konsumentkrediter som inte är högkostnadskrediter, varför förbudet bör omfatta produktkategorin konsumentkrediter. Det finns inget skäl att konkretisera förbudet att endast avse högkostnadskrediter.

Vitesförbudets utformning

Skulle Patent- och marknadsdomstolen finna att 4finance direktutbetalningsavgift i sig är tillåten, men att villkoret är oskäligt i den delen det avser beräkningen och därmed storleken av avgiftsbeloppet kan domstolen konkretisera ett förbud mot avtalsvillkoret att avse skälig storlek på avgiften eller skälig beräkningsmodell av avgiftens storlek.

4finance övergripande avtalsförpliktelse när kreditavtal ingåtts är att låna ut pengar, inte att betala ut pengar. Det centrala momentet vid utbetalning av krediten är överföringen, dvs. transaktionen, av kreditbeloppet till kredittagaren. Utbetalning, genom överföring av pengarna, är alltså ett delmoment för att 4finance ska uppfylla den övergripande avtalsförpliktelsen. Ett förbud mot den aktuella utbetalningsavgiften, eller väsentligen samma avtalsvillkor med innebörd att 4finance medges rätt att ta ut avgift från

konsument för utbetalning av kredit, innebär således inte ett förbud mot alla avgifter i 4finance verksamhet.

Vitesbeloppet

Det finns inga särskilda skäl som medför att det är obehövt att förena förbudet med vite. Av 4finance årsredovisningar framgår att bolagets nettointäkter för 2022 uppgick till 33 912 063 kr och för 2023 till 17 621 272 kr. Med stor säkerhet genererar avtalsvillkoret mycket större intäkter för 4finance än de kostnaderna som avtalsvillkoret förorsakar bolaget. Rent affärsmässigt kan därmed 4finance fördelar av att fortsätta tillämpa avtalsvillkoret vara så stora att ett för lågt vitesbelopp inte kommer motivera bolaget att efterkomma föreläggandet. 4finance har visserligen slutat med direktutbetalningsavgiften men de nya avtalsvillkor innehåller en ny lägsta ”att betala avgift” som är samma typ av avgift som direktutbetalningsavgiften.

För att säkerställa att 4finance efterkommer ett förbud bör det lägsta tänkbara vitesbeloppet uppgå till tre miljoner kronor.

4finance

Tidpunkten för utbetalning av kredit

I svensk lagstiftning finns det ingen bestämmelse eller princip som villkorar ett företag att inom viss minsta tid leverera en tjänst eller vara, om parterna avtalat om prestation vid en viss tidpunkt. I konsumentköplagen (2022:260) framgår exempelvis att tiden för varans avlämnande som utgångspunkt ska ske enligt avtal och om avtalet inte omfattar ett sådant villkor ska varan avlämnas utan onödigt dröjsmål och senast 30 dagar efter det att avtalet ingicks. Även konsumenttjänstlagen (1985:716) anger på liknande sätt att dröjsmål för

näringsidkaren föreligger om uppdraget inte har avslutats inom den tid som har avtalats eller, om någon tid inte har avtalats, inom den tid som är skälig med hänsyn till vad som är normalt för en tjänst av samma art och omfattning.

God kreditgivningssed innebär inte någon skyldighet för näringsidkaren att lämna råd till en konsument eller någon generell skyldighet att avråda en konsument från att ta en kredit. En sådan skyldighet för näringsidkaren skulle många gånger stöta på praktiska hinder eftersom bedömningen om en kredit kan vara till nytta för konsumenten i många fall är mycket svår för näringsidkaren att göra. Dessutom har en sådan skyldighet ansetts kunna uppfattas som ett ej efterfrågat intrång i kredittagarens privata angelägenheter.

Det finns vidare inget stöd i förarbetena för att god kreditgivningssed skulle innefatta en skyldighet för näringsidkaren att betala ut krediten snarast möjligt, normalt sett i direkt anslutning till att krediten beviljats. I likhet med konsumentköplagen och konsumenttjänstlagen finns det inte skäl att frångå utgångspunkten om att parterna är fria att avtala om vid vilken tidpunkt en kredit ska betalas ut. I konsumentkreditlagen finns även stöd för att en kredittagare kan få tillgång till krediten vid olika tidpunkter.

Det finns flera anledningar för 4finance att tillämpa direktutbetalningsvillkoret. För det första ger villkoret möjlighet att erbjuda ett billigare lånealternativ för de kredittagare som inte prioriterar snabb utbetalning. För det andra utgör villkoret en del av en bredare strategi av 4finance att positionera sig som en mer försiktig och noggrann kreditgivare. Villkoret om utbetalning inom sju till tio dagar ger kredittagarna tid att ordna sin ekonomi i enlighet med detta och förbättrar kundupplevelsen genom att minska antalet förhastade finansiella beslut.

Konsumenternas intresse måste ställas mot marknadens intresse av att upprätthålla den grundläggande principen om avtalsfrihet. I förevarande fall strider inte heller direktutbetalningsvillkoret mot konsumenternas intresse.

Olika konsumenter har olika behov. För vissa kan det vara av särskilt intresse att inte få krediten utbetald omgående, då konsumenten då får möjlighet till eftertänksamhet. Konsumenten kan använda sin ångerrätt innan pengarna betalats ut och räntan börjat löpa. En senarelagd utbetalning kan alltså på samma sätt som en direktutbetalning ligga i konsumentens intresse. Senarelagd utbetalning är således varken oskäligt eller oförmånligt för konsumenterna som kollektiv, och alternativet till direktutbetalning framhålls inte heller som ett för konsumenten mer fördelaktigt alternativ. Det finns dessutom flertalet konkurrenter för konsumenterna att välja bland som har direktutbetalning som standard.

Eftersom utbetalning inom sju till tio dagar är vad som standardmässigt tillämpas av 4finance följer också att andra arbetsflöden måste aktiveras om utbetalning i stället ska ske direkt. Därav är det också skäligt att tillämpa en avgift för snabbare utbetalning av krediten.

Direktutbetalningsavgiften

Det finns såväl direkta som indirekta kostnader som är kopplade till arbetsflödena hos 4finance för såväl ordinarie utbetalningstid som vid direktutbetalning. 4finance har ett automatiserat system för behandling av kreditansökningar och utbetalning av pengar. Efter att kreditansökan har behandlats och kunden har beviljats ett lån har kunden möjlighet att, i stället för att få lånebeloppet efter sju till tio dagar, avtala om direktutbetalning och få beloppet inom tio minuter. Direktutbetalningarna sker med hjälp av betaltjänstleverantören Trustly Group AB. På grund av processens komplexitet och den avtalsenliga förpliktelse som 4finance har finns det ett team av anställda som övervakar utbetalningsprocessen för pengarna. När det gäller direktutbetalningstjänsten är 4finance skyldigt att tillhandahålla betalningen inom tio minuter, vilket gör det nödvändigt att övervaka de externa betaltjänsterna, besvara kundklagomål om pengarna inte når kunden inom tio minuter och

återbetala avgifter för direktutbetalning om 4finance inte kan betala ut pengarna inom den avtalade tiden. Därför gör teamet interna utredningar av alla situationer där utbetalningar inom rätt tid varit omöjliga på grund av tekniska skäl eller andra orsaker hos betalningsleverantörerna.

Direktutbetalningsavgiften är dock inte en ersättning för krediten enligt 18 § konsumentkreditlagen varför frågan om extra kostnader i anledning av direktutbetalningen är irrelevant. Direktbetalningsutgiften är i stället en anse som en tillåten styravgift eller en tillåten avgift för en tilläggstjänst.

Enligt såväl förarbetsuttalanden som praxis följer att handlingsdirigerande avgifter, dvs. styravgifter, är tillåtna och faller utanför tillämpningsområdet av 18 § konsumentkreditlagen. Av praxis framgår även att tilläggstjänster ansetts tillåtna även om avgiften inte svarar mot en kostnad för krediten. Även dessa anses falla utanför 18 § konsumentkreditlagen.

Det följer vidare inte av branschpraxis att avgifter endast får avse ersättning för kostnader som är ”direkt hänförliga till den enskilda krediten”. I branschen tillämpas olika avgifter som exempelvis uppläggningsavgifter, påminnelseavgifter, övertrasseringsavgifter, avgifter för kontoutdrag och avgifter för olika tilläggstjänster som t.ex. expressleveranser.

4finance direktutbetalningsavgift har i sig ett berättigat syfte och är handlingsdirigerande. Det rör sig dessutom om en tilläggstjänst som 4finance och konsumenterna träffar ett separat avtal om.

Avgiftens beräkning och storlek

4finance tillämpar inte längre den beräkningsmodell som Konsumentombudsmannen haft invändningar mot. 4finance nya avtalsvillkor avser en fast avgift om 300 kr för direktutbetalning som tydligt återges i 4finance allmänna villkor.

Det bestrids att den påminnelseavgift om 60 kr som kreditgivare enligt 4 § lagen om ersättning för inkassokostnader m.m. får ta ut skulle ge närmast vägledning om skälig storlek på direktutbetalningsavgiften. Närmast jämförbara avgiftsbelopp är den avgift om 350 kr som Swedbank tillämpar för expressleverans av kreditkort. En avgift för expressleverans av kreditkort skiljer sig i princip inte från en avgift för direktutbetalning av konsumentkredit, då det i båda fallen rör sig om en avgift som tas ut för att konsumenten snabbare ska få tillgång till krediten.

Vitesförbudets utformning

Såsom förbudsyrkandet är utformat, avseende formuleringen ”*väsentligen samma avtalsvillkor med innebörd att 4finance medges rätt att ta ut avgift från konsument för utbetalning av kredit*”, går det utöver vad det kan finnas lagligt stöd för. Av 3 § avtalsvillkorslagen följer att Patent- och marknadsdomstolen får förbjuda näringsidkare att använda det oskäligen villkoret eller väsentligen samma villkor. Av förarbetena framgår att det väsentliga är om nya villkor i fråga om sina rättsliga och ekonomiska verkningar är att anse som likvärdiga med det förbjudna. Det är inte en formell eller språklig jämförelse som avses.

4finance har av processekonomiska skäl medgivit Konsumentombudsmannens yrkande avseende den procentuella prissättningen för direktutbetalning i förhållande till lånebeloppet. Ett sådant villkor tillämpas inte längre.

Avtalsvillkoret tog sikte på en direktutbetalningsavgift som varierade eftersom den var baserad på det lånade beloppets storlek. Formuleringen ”*med innebörd att 4finance medges rätt att ta ut avgift från konsument för utbetalning av kredit*” är inte likvärdig, varken rättsligt eller ekonomiskt, med den medgivna delen av förbudsyrkandet. Yrkandet, som det är formulerat, träffar alla de avgifter som 4finance tar ut för utbetalning av kredit, inklusive avgifter enligt 18 § konsumentkreditlagen oaktat om dessa svarar mot direkta kostnader och

vore skäligen. Förbudsyrkandet träffar därför inte bara väsentligen samma villkor och är inte förenligt med hur bestämmelsen i 3 § avtalsvillkorslagen är tänkt att tillämpas. Ett förbud i enlighet med Konsumentombudsmannens yrkande skulle även skapa stor osäkerhet kring vilka avgifter, om några, som 4finance skulle ha rätt att ta ut.

4finance måste under alla omständigheter ha rätt att ta ut sådana avgifter som kan uppkomma för 4finance för direktbetalning av kredit och som är tillåtna enligt lagstiftning, god kreditgivningssed, god sed och som inte strider mot dispositiv rätt. Yrkandet skulle alltså även med en snävare innebörd inte kunna bifallas utan att hindra 4finance från att ta ut avgifter som bolaget har rätt att ta ut, som t.ex. uppläggningsavgift, avgifter för ytterligare belopp, förnyelseavgift samt direktutbetalningsavgift som uppfyller kraven enligt ovan.

Vitesbeloppet

Genom att 4finance under pågående rättsprocess beslutat att sluta tillämpa direktutbetalningsvillkoret har 4finance visat en vilja att tillämpa såväl tydliga som skäligen villkor. Det finns inga skäl att anta att 4finance, oavsett utfall i målet, skulle underlåta att efterkomma ett förbud. Att förena förbudet med vite skulle således av särskilda skäl vara obehövt.

Vid fastställandet av vitesbelopp ska det göras en nyanserad prövning (se PMÖD 2017:12). Det ska beaktas att handläggningen av ärendet hos Konsumentombudsmannen har dragit ut på tiden. Även med beaktande av 4finance ekonomiska förhållanden är beloppet för högt. I PMT 7592-24, som rörde Svea Bank AB:s förseningsavgifter, sattes vitesbeloppet till två miljoner kronor. Svea Bank hade 2023 en nettoomsättning på ca 4 400 miljoner kronor, dvs. ca 70 gånger högre än 4finance, och domstolen angav att två miljoner var ett ”relativt högt belopp”. Med hänsyn till 4finance i sammanhanget obetydliga

nettoomsättning ska vitesbeloppet, om förbudet ska förenas med vite, sättas väsentligen lägre än tre miljoner kronor.

BEVISNING

Konsumentombudsmannen har som skriftlig bevisning lagt fram skärmbilder av 4finance och andra kreditgivares webbplatser samt 4finance årsredovisning för räkenskapsåret 2023.

4finance har som skriftlig bevisning lagt fram kommunikation mellan 4finance och Konsumentverket, prislister för kreditkort från olika kreditgivare, skärmbilder från 4finance webbplats, Svea Banks bokslutskommuniké från 2024 och 4finance allmänna villkor.

Någon muntlig bevisning har inte åberopats.

DOMSKÄL

Avtalsvilkorets oskälighet

Det är i målet ostridigt att 4finance har använt det direktutbetalningsvillkor som framgår av Konsumentombudsmannens förbudsyrkande, dvs. ett avtalsvillkor som går ut på att en låntagare som vill få ett lån utbetalat tidigare än avtalat (vilket är tidigast efter sju dagar och senast tio dagar efter att lånet beviljats) måste betala en s.k. direktutbetalningsavgift som utgör en viss procent av lånat belopp.

Konsumentombudsmannen har yrkat att domstolen ska förbjuda 4finance att använda direktutbetalningsvilkoret, eller väsentligen samma avtalsvillkor med innebörd att 4finance AB medges rätt att ta ut avgift från konsument för

utbetalning av kredit, eftersom det enligt Konsumentombudsmannen strider mot avtalsvillkorslagen.

4finance har medgett det av Konsumentombudsmannen yrkade vitesförbudet såvitt avser direktutbetalningsvillkoret, varför det därmed bör finnas förutsättning att bifalla yrkandet i den delen (jfr Patent- och marknadsöverdomstolens beslut den 30 januari 2023 i mål PMT 2604-22 m.fl.). 4finance har dock bestritt yrkandet såvitt gäller förbud avseende väsentligen samma avtalsvillkor med innebörd att 4finance medges rätt att ta ut avgift från konsument för utbetalning av kredit. Eftersom yrkandet även i den delen bygger på att direktutbetalningsvillkoret är otillåtet ser sig domstolen under alla förhållanden föranledd att pröva skäligheten av direktutbetalningsvillkoret.

Enligt avtalsvillkorslagen får Patent- och marknadsdomstolen förbjuda en näringsidkare att i framtiden i liknande fall använda ett avtalsvillkor som näringsidkaren använder vid erbjudande av tjänster till konsumenter, om villkoret med hänsyn till pris och övriga omständigheter är oskäligt mot konsumenten och om förbudet är motiverat från allmän synpunkt eller annars ligger i konsumentens intresse (1 och 3 §§). Domstolen får enligt 3 § även förbjuda näringsidkaren att använda väsentligen samma villkor, med vilket avses villkor som i fråga om sina rättsliga och ekonomiska verkningar är att anse som likvärdiga med det förbjudna avtalsvillkoret (se prop. 1994/95:17 s. 91).

Avtalsvillkoret ska bedömas efter sin lydelse och innebörd. Den omständigheten att en lydelse av ett avtalsvillkor upphört att tillämpas utgör inte hinder mot en prövning av dess skälighet. (Se Patent- och marknadsöverdomstolens dom den 6 maj 2024 i mål PMT 7458-23 och MD 2015:5 p. 79 med vidare hänvisningar.)

Genom 3 § avtalsvillkorslagen genomförs artikel 7.1 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal

(avtalsvillkorsdirektivet). I artikeln anges inte vad ett oskäligt avtalsvillkor är utan detta behandlas i artikel 3. Där anges bland annat att ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling, dvs. ett villkor som utarbetats i förväg och konsumenten därför inte haft möjlighet att påverka innehållet i, ska anses vara oskäligt om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans mellan parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten. När det gäller frågan om huruvida kravet på god sed har iakttagits ska domstolen, mot bakgrund av skäl 16 i avtalsvillkorsdirektivet, pröva om en gentemot konsumenten lojalt och rättvist handlande näringsidkare rimligen kunde utgå från att konsumenten skulle godta ett sådant avtalsvillkor efter en individuell avtalsförhandling, varvid hänsyn ska tas bland annat till parternas inbördes styrkeförhållanden i förhandlingshänseende (se bland annat EU-domstolens dom den 13 oktober 2022 i mål C-405/21, Nova Kreditna Banka Maribor, EU:C:2022:793, p. 23 och 24).

Även om den enskilde konsumenten självvalt valt att ingå ett från låneavtalet separat avtal med direktutbetalningsvillkoret har konsumenten saknat möjlighet att påverka utformningen av direktutbetalningsvillkoret. Det står därför klart att det i förevarande mål aktuella direktutbetalningsvillkoret inte har förhandlats individuellt för enskilda fall utan har karaktären av ett standardvillkor.

Konsumentombudsmannen har i första hand anfört att direktutbetalningsvillkoret är otillåtet på grund av att avgiften som tas ut enligt villkoret utgör en ersättning för krediten som inte motsvaras av en kostnad för kreditgivaren och därmed strider mot tvingande rätt.

Att ett avtalsvillkor som strider mot tvingande bestämmelser i lag ska anses oskäligt enligt 3 § avtalsvillkorlagen följer av fast rättspraxis (se ”Förseningsavgiften” NJA 2024 s. 86 p. 9 och ”Mobilförsäkringen” NJA 2020 s. 1025 p. 13).

Frågan är då om direktutbetalningsvillkoret strider mot tvingande bestämmelser i lag, närmare bestämt vad som följer av 5 och 18 §§ konsumentkreditlagen.

Av 5 § konsumentkreditlagen framgår att lagen är tvingande till konsumenternas förmån på så sätt att konsumenten inte är bunden av avtalsvillkor som i jämförelse med lagens bestämmelser är till nackdel för honom eller henne, om inte annat anges i lagen.

I 18 § konsumentkreditlagen finns bestämmelser som begränsar rätten för kreditgivare att ta ut avgifter för krediten. Enligt första stycket är en kredittagare endast skyldig att, utöver eller i stället för ränta, betala särskild ersättning för krediten (avgift) under förutsättning att det har avtalats och att avgiften avser kostnader som kreditgivaren har för krediten.

Paragrafen motsvarar 12 § i 1992 års konsumentkreditlag (konsumentkreditlag [1992:839]). I förarbetena till den lagen framhålls att begränsningen i kreditgivarens rätt att ta ut avgifter inte bör gälla för sådana avgifter som inte kan sägas utgöra ersättning för krediten i egentlig mening, t.ex. övertrasseringsavgifter, påminnelseavgifter och avgifter för små eller många uttag (prop. 1991/92:83 s. 54). För att begränsningen ska gälla måste det alltså handla om en sådan särskild ersättning som tas ut ”för krediten”.

Vad som avses med ”avgifter för krediten” är dock inte helt klart. I förarbetena anges att gränsen i någon mån är flytande och får preciseras i rättspraxis.

Som ett riktmärke kan tjäna att ersättning för vad som kan betecknas som ”bastjänster” är avgifter för krediten, medan ersättning för ”tilläggstjänster” normalt inte tillhör denna kategori. Det betyder att vissa avgifter ibland är hänförliga till kreditkostnader, ibland inte. Det kan gälla exempelvis kostnader för kontoutdrag. Det får anses tillhöra ”bastjänsterna” att kreditgivaren tillhandahåller ett mindre antal sådana utdrag. I den mån någon kredittagare vill

ha kontoutdrag tätare kan det däremot ses som en tilläggstjänst, varvid avgiften för sådana kontoutdrag kan ändras utan den begränsning som stadgas i paragrafen. (Se prop. 1991/92:83, s. 119).

Som tidigare nämnts har inte heller påminnelseavgifter eller övertrasseringsavgifter ansetts utgöra ”avgifter för krediten”. Denna typ av avgifter skiljer sig från avgifter som konsumenten inte kan värja sig mot eller undgå så länge avtalet löper, såsom aviseringsavgifter. Skillnaden består i att konsumenten själv kan påverka avgiftsskyldigheten för t.ex. övertrasseringsavgifter genom sitt eget agerande. Sådana avgifter har antagits fungera mindre effektivt om de är direkt knutna till kreditgivarens egna kostnader. Denna typ av avgifter har ansetts mindre skyddsvärda och ur en allmän kostnadssynpunkt har det ansetts finnas goda skäl att låta kreditgivaren styra kredittagarens beteende genom sådana avgifter inom skäliga ramar. (Se prop. 1991/92:83 s. 55 och 119 samt Ds 1990:84 s. 92 och 93)

Förenklat skulle det kunna uttryckas så att avgifter för tilläggstjänster och handlingsdirigerande avgifter alltså inte behöver motsvara kostnader för kreditgivaren.

4finance har gjort gällande att den direktutbetalningsavgift som tas ut i med stöd av det omtvistade avtalsvillkoret inte behöver uppfylla kraven i 18 § första stycket konsumentkreditlagen då det inte handlar om en ”avgift för krediten” utan om en avgift för en tilläggstjänst eller en handlingsdirigerande avgift.

Patent- och marknadsdomstolen gör avseende detta följande bedömning.

Att betala ut ett beviljat lån till kredittagaren utgör kreditgivarens huvudsakliga prestation enligt avtalet och kan inte ses som något annat än en ”bästjänst”. Att kräva betalat av konsumenten för att föra över pengarna till denna, oavsett om det sker i direkt anslutning till att lånet beviljas eller vid ett senare tillfälle kan enligt domstolen inte ses som något annat än en ”avgift för krediten”.

Av utredningen i målet står det klart att 4finance har möjlighet att utbetala lånet till konsumenten mycket snart efter att det beviljats (efter fem till tio minuter). Domstolen menar att det kan hållas förvisst att det inte finns någon annan anledning för 4finance att senarelägga utbetalningen av lånet än att tjäna pengar (genom direktutbetalningsavgiften) på de konsumenter som har behov pengarna snabbare. Att på detta sätt konstruera ett behov för konsumenten att betala för att få lånet utbetalat kan inte medföra att utbetalningen ses som en tilläggstjänst. Inte heller utgör direktbetalningsavgiften ett handlingsdirigerande avgift i den mening som lagstiftaren avsett. Konsumenten kan förvisso undvika avgiften genom att vänta in den senarelagda utbetalningen. Anledningen till att konsumenten känner sig föranledd att betala avgiften är dock att 4finance i sina allmänna villkor senarelagt utbetalningen jämfört med när bolaget hade kunnat betala ut lånet, något som konsumenten inte kunnat påverka. Under sådana förhållanden är det snarast 4finance som valt att konsumenten ska agera på ett visst sätt, och det handlar inte om att styra bort konsumenten från ett för kreditgivaren oönskat beteende såsom att inte betala i tid.

Domstolen bedömer således att direktbetalningsutgiften utgör en avgift för krediten i den betydelse som avses i 18 § första stycket konsumentkreditlagen.

Att direktutbetalningsavgiften är avtalad står klart.

För att den ska vara tillåten krävs också att den avser en kostnad som kreditgivaren har för just den ifrågavarande krediten. Som exempel på sådana kostnader har i förarbetena angetts uppläggningskostnader, kostnader för värdering av säkerheter och aviseringskostnader. Däremot är inte kreditgivarens kostnader för exempelvis allmän administration hänförliga till krediten i den mening som här avses. Detsamma gäller kostnader för exempelvis anställda som arbetar i inlåningsverksamhet eller med andra kredittyper än den aktuella. En kostnad för en resurs i kreditgivarens

organisation bör anses hänförlig till krediten endast i den mån resursen används för hanteringen av krediten. (Se prop. 1991/92:83 s. 117.)

Det är 4finance som har bevisbördan för att avgiften avser en kostnad som 4finance haft för krediten (se MD 2008:3, MD 2009:13 och MD 2009:34). 4finance har såvitt gäller detta endast i svepande ordalag anfört att det finns såväl direkta som indirekta kostnader som är kopplade till arbetsflödena hos 4finance för såväl ordinarie utbetalningstid (den senarelagda utbetalningen) som vid direktutbetalning. 4finance har uppgett att det finns ett team av anställda som övervakar utbetalningsprocessen för pengarna och att det när det gäller direktutbetalningarna finns behov av att övervaka de externa betaltjänsterna, besvara kundklagomål om pengarna inte når kunden inom tio minuter, återbetala avgifter för direktutbetalningen om 4finance inte kan betala ut pengarna inom den avtalade tiden och göra interna utredningar av de situationerna där utbetalning inom rätt tid inte varit möjlig. Någon närmare utredning om vilka kostnader 4finance har för utbetalning av krediten och hur kostnaderna för direktutbetalning skiljer sig från den senarelagda utbetalningen har dock inte lagts fram. Under dessa förhållanden kan 4finance inte anses ha visat att bolaget har någon kostnad som motsvarar direktbetalningsavgiften.

Direktbetalningsvillkoret strider därmed mot tvingande bestämmelser i lag och är att anse som oskäligt enligt 3 § avtalsvillkorslagen.

Även om direktutbetalningsavgiften inte skulle anses utgöra en avgift för krediten bedömer Patent- och marknadsdomstolen att avtalsvillkoret är oskäligt enligt 3 § avtalsvillkorslagen. Som framkommit ovan senarelägger 4finance i sina allmänna villkor utbetalningen av ett beviljat lån utan annan anledning än att kunna erbjuda konsumenten ett tilläggsavtal enligt vilket konsumenten måste betala för att få lånet utbetalt direkt. Av den av Konsumentombudsmannen framlagda bevisning är det utrett att utbetalning av en kredit normalt sker i direkt anslutning till att lånet har beviljats (och kreditavtal har ingåtts) och att det sker utan avgift för själva utbetalningen (dvs. för överföringen av

pengarna till konsumenten). Domstolen delar härvid Konsumentombudsmannens uppfattning att de avgifter som ett flertal banker tar ut för att leverera ett kreditkort snabbare avser en annan tjänst (expressleverans av ett fysiskt föremål), som inte kan jämföras med den avtalskonstruktion som 4finance nyttjar. 4finance avtalskonstruktion utgör av allt att döma en anomali på marknaden. En lojalt och rättvist handlande näringsidkare kan inte rimligen utgå från att en konsument efter en individuell avtalsförhandling skulle godta ett avtalsvillkor som medför att konsumenten måste betala för att få ett lån utbetalat vid en tidpunkt då 4finance utan extra kostnader ändå hade kunnat överföra pengarna. Villkoret strider därmed mot god sed. Vid denna bedömning har det även viss betydelse att det aktuella avtalet rör högkostnads-krediter och att det kan förutsättas att konsumenter som har behov av sådana lån ofta befinner sig i en svag förhandlingsposition. Omständigheterna är även sådana att villkoret medför en betydande obalans mellan parternas rättigheter och skyldigheter till konsumentens nackdel. Några avtalsvillkor som väger upp denna obalans finns inte i avtalskonstruktionen.

Det oskäligen avtalsvillkoret är ett standardvillkor som har tillämpats i stor omfattning varför ett förbud är motiverat från allmän synpunkt. Avtalsvillkoret ska därför förbjudas.

Vitesförbud

För att ett förbud ska få avsedd effekt bör det inte ges en så snäv utformning att förbudet kan kringgås genom en obetydlig justering, men inte heller en vidare utformning än att det klart framgår vilka slags avtalsvillkor förbudet avser (jfr ”Marknadsföringsvitet” NJA 2018 s. 883). Innebörden av ett vitesförbud kan i viss utsträckning tolkas med hjälp av domskälen (se Patent- och marknadsöverdomstolens dom den 19 november 2021 i mål B 12904-20 s. 14 med vidare hänvisningar).

Huvudregeln enligt 3 § fjärde stycket avtalsvillkorlagen är att ett förbud ska förenas med vite, om inte detta av särskilda skäl är obehövt.

Av 3 § lagen (1985:206) om viten framgår att ett vite ska bestämmas till ett belopp som med hänsyn till vad som är känt om adressatens ekonomiska förhållanden och till omständigheterna i övrigt kan antas förmå honom eller henne att följa det föreläggande som är förenat med vite. Av förarbetena till bestämmelsen framgår att vid bedömningen beaktas bland annat angelägenhetsgraden av förbudet och att det inte blir ekonomiskt fördelaktigt för adressaten att bryta mot förbudet (se prop. 1984/85:96 s. 27).

Det anses vidare att skyddsintresset bakom ett vitesförbud är av betydelse vid bestämmandet av vitets storlek. Ett viktigt samhällsligt skyddsintresse kan motivera ett högre vitesbelopp. Prövningen av ett vitesbelopps storlek ska göras efter en nyanserad prövning av dessa faktorer (jfr Patent- och marknadsöverdomstolens dom den 21 juni 2017 i mål PMT 10485-16).

Patent- och marknadsdomstolen gör följande bedömning.

När det gäller utformningen av vitesförbudet framgår det av förbudet så som det formulerats i Konsumentombudsmannens yrkande att det omfattar förbud mot avtalsvillkor enligt vilka en kreditgivare tar ut en avgift för att tidigarelägga utbetalning av beviljade lån till konsumenter. Detta står klart genom att avtalsvillkoret som förbjuds avser avgifter för att ”ändra utbetalningsdatum” och att det handlar om en ”direktutbetalningsavgift” (dvs. det är tydligt att det inte handlar om att senarelägga betalningen) och att det avser ”lånat belopp” (dvs. ett redan beviljade krediter). De väsentligen samma avtalsvillkor med innebörd att 4finance AB medges rätt att ta ut avgift från konsument för utbetalning av kredit kan därmed inte omfatta avgifter som avser annat än tidigareläggande av utbetalning av redan beviljade krediter. För att ytterligare tydliggöra detta bör förbudet preciseras genom att ordet ”tidigarelagd” och

”beviljade krediter” läggs till avseende de väsentligen samma avtalsvillkor som förbjuds.

Det är svårt att föreställa sig en situation där en kreditgivare har sådana kostnader för utbetalningen av ett lån i anslutning till att det beviljas, i stället för senare, att ett avtalsvillkor om direktutbetalningsavgift skulle uppfylla rekvisiten i 18 § konsumentkreditlagen, eller annars skulle anses som skäligt. För det fall det skulle förekomma anser domstolen att det i ljuset av domskälen under alla förhållanden står klart att det nu aktuella förbudet avser situationer då det inte är förenat med några tillkommande åtaganden för kreditgivaren, i vart fall inga som inte kreditgivaren själv konstruerat, att betala ut lånet vid det tidigare tillfället och därmed inte heller några tillkommande kostnader.

Vad 4finance har angett om att bolaget under pågående rättsprocess beslutat att sluta tillämpa direktutbetalningsvillkoret medför inte att det finns skäl att frångå huvudregeln att förbudet ska förenas med vite. Det har inte heller i övrigt framkommit några sådana skäl (jfr prop. 1994/95:17 s. 91).

När det gäller vitesbeloppets storlek kan konstateras att domstolen funnit att 4finance har tillämpat ett avtalsvillkor som strider mot tvingande konsument-skyddande lagstiftning, vilket påverkar angelägenhetensgraden av förbudet i skärpande riktning. Även med beaktande av 4finance ekonomiska förhållanden ska vitet bestämmas till ett relativt högt belopp. Vid en samlad bedömning finner Patent- och marknadsdomstolen att storleken på vitet bör bestämmas till 2 000 000 kr.

Återkallat yrkande

Konsumentombudsmannen yrkade inledningsvis att Patent- och marknadsdomstolen även skulle förbjuda 4finance att vid avtal om kredit med konsument använda avtalsvillkoret ”Krediten kommer utbetalas inom 7–

10 dagar från det att krediten beviljats” eller väsentligen liknande avtalsvillkor med innebörd att 4finance AB medges rätt att utbetala kredit vid senare tidpunkt än när 4finance AB faktiskt kan utbetala krediten.

Konsumentombudsmannen återkallade den 13 december 2024 yrkandet, varför detta ska skrivas av.

Rättegångskostnader

Enligt 18 kap. 1 § rättegångsbalken ska den part som tappar målet ersätta motpartens rättegångskostnader, om inte annat är stadgat.

Av 18 kap. 4 § rättegångsbalken framgår att rätten, då parts yrkanden bifalls endast till viss del, ska förordna att vardera parten ska stå sina kostnader eller tillerkänna ena parten en jämkad ersättning. Om rättegångskostnaderna kan särskiljas för de olika delarna av målet ska kostnaderna i första hand fördelas med utgångspunkt i utgången i respektive del. När det inte är möjligt att särskilja kostnaderna kan det bland annat få betydelse var tyngdpunkten i processen har legat och i vilken mån en part totalt sett kan anses ha fått framgång med sin talan i målet (se t.ex. ”Drömbyns motfordran” NJA 2018 s. 667 p. 17 samt Bellander, Rättegångsbalken 18 kap. 4 §, avsnitt 2.1, Lexino 2022-08-02 [JUNO] med hänvisning till praxis).

Av 18 kap. 5 § andra stycket rättegångsbalken följer att part ska ersätta motpartens rättegångskostnad, om mål avskrivs på grund av att samma part återkallat sin talan, om inte särskilda förutsättningar föreligger.

4finance har menat att det av Konsumentombudsmannen återkallade yrkandet – i vilken del Konsumentombudsmannen ska anses som tappande – har utgjort den väsentliga delen av målet, utifrån att 4finance har lagt ner mest tid på att bemöta det yrkandet och att yrkandet upptagit en stor del av processen. Enligt

4finance ska Konsumentombudsmannen därför, oavsett utgång i målet avseende det kvarvarande yrkandet, ersätta 4finance rättegångskostnader i den delen. För det fall det inte går att särskilja de olika delarna av målet från varandra och Konsumentombudsmannen skulle vinna i den kvarstående delen ska enligt 4finance vardera parten stå sin egen rättegångskostnad. 4finance har även menat att 4finance vid en justering av den del av Konsumentombudsmannens yrkande som 4finance har bestritt ska ses som vinnande i hela målet.

Konsumentombudsmannen har invänt mot 4finance inställning och har menat att de komplicerade och centrala rättsliga frågorna är hänförliga till yrandet avseende direktutbetalningsvillkoret. Konsumentombudsmannen har vidare argumenterat för att den utredning som lagts fram avseende avtalsvillkoret som omfattas av det återkallade yrkandet har varit lika viktig för målet även utan det återkallade yrkandet, eftersom det handlat om en avtalskonstruktion i vilken senareläggandet av utbetalningen är en förutsättning för direktutbetalningsvillkoret. Enligt Konsumentombudsmannen kan det inte få betydelse för fördelningen av rättegångskostnaderna hur 4finance valt att lägga upp svaromål och inställning till yrkandena.

Domstolen konstaterar att utgången i målet innebär att Konsumentombudsmannen vunnit bifall till sitt kvarvarande yrkande om vitesförbud. Att domstolen, så som det åligger den vid talan om vitesförbud, inom ramen för Konsumentombudsmannens yrkande preciserat förbudet förändrar inte detta. Vid fördelningen av rättegångskostnaderna bör det dock beaktas att Konsumentombudsmannen under förberedelsen har återkallat sin talan avseende ett förbudsyrkande.

Domstolen konstaterar att återkallelsen skedde drygt fyra månader innan huvudförhandlingen och att vad som anförts i anledning av det återkallade yrkandet har haft viss betydelse även för den kvarvarande delen. Det är för domstolen inte möjligt att särskilja kostnaderna för respektive del av målet, men tyngdpunkten i målet har enligt domstolen legat på den del som

Konsumentombudsmannen vunnit framgång i. Vid en samlad bedömning bör 4finance svara för halva Konsumentombudsmannens rättegångskostnad.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se domsbilaga 1 (PMD-02)

Överklagande, ställt till Patent- och marknadsöverdomstolen, ska ha inkommit till Patent- och marknadsdomstolen senast den 18 juni 2025. Prövningstillstånd krävs.

Linda Kullberg

Embla Åkerlund

I avgörandet har de ekonomiska experterna Anders Liljenberg och Anders Parment deltagit.

Hur man överklagar

Dom i tvistemål, Patent- och marknadsdomstolen

PMD-02

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Överklaga efter att motparten överklagat

Om ena parten har överklagat i rätt tid, har den andra parten också rätt att överklaga även om tiden har gått ut. Det kallas att anslutningsöverklaga.

En part kan anslutningsöverklaga inom en extra vecka från det att överklagandet har gått ut. Ett anslutningsöverklagande måste alltså komma in inom 4 veckor från domens datum.

Ett anslutningsöverklagande upphör att gälla om det första överklagandet dras tillbaka eller av något annat skäl inte går vidare.

Så här gör du

1. Skriv Patent- och marknadsdomstolens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Patent- och marknadsöverdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövnings-tillstånd längre ner).

3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.

Det är inte säkert att du kan lägga fram nya bevis. Vill du göra det ska du förklara varför du inte lagt fram bevisen tidigare.

Vill du ha nya förhör med någon som redan förhörts eller en ny syn (till exempel besök på en plats), ska du berätta det och förklara varför.

Tala också om ifall du vill att motparten ska komma personligen vid en huvudförhandling.

4. Lämna namn och personnummer eller organisationsnummer.
Lämna aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.
Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till Patent- och marknadsdomstolen. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Patent- och marknadsdomstolen kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent aviseras domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar domstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Patent- och marknadsöverdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även Patent- och marknadsöverdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Patent- och marknadsöverdomstolen

När överklagandet kommer in till Patent- och marknadsöverdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Patent- och marknadsöverdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att Patent- och marknadsdomstolen dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om Patent- och marknadsdomstolen har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rätts-tillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med Patent- och marknadsdomstolen om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.

Hur man överklagar Patent- och marknadsöverdomstolens avgörande

Den som vill överklaga Patent- och marknadsöverdomstolens avgörande ska göra det genom att skriva till Högsta domstolen. Överklagandet ska dock skickas eller lämnas till Patent- och marknadsöverdomstolen.

Senaste tid för att överklaga

Överklagandet ska ha kommit in till Patent- och marknadsöverdomstolen senast den dag som anges i slutet av Patent- och marknadsöverdomstolens avgörande.

Beslut om häktning, restriktioner enligt 24 kap. 5 a § rättegångsbalken eller rese-förbud får överklagas utan tidsbegränsning.

Om överklagandet har kommit in i rätt tid, skickar Patent- och marknadsöverdomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Högsta domstolen.

Prövningstillstånd i Högsta domstolen

Det krävs prövningstillstånd för att Högsta domstolen ska pröva ett överklagande. Högsta domstolen får meddela prövnings-tillstånd endast om

1. det är av vikt för ledning av rätts-tillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen eller om
2. det finns synnerliga skäl till sådan prövning, så som att det finns grund för resning, att domvilla förekommit eller att målets utgång i hovrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Överklagandets innehåll

Överklagandet ska innehålla uppgifter om

1. klagandens namn, adress, e-postadress och telefonnummer,
2. det avgörande som överklagas (domstolens namn och avdelning samt dag för avgörandet och målnummer),
3. den ändring i avgörandet som klaganden begär,
4. de skäl som klaganden vill ange för att avgörandet ska ändras,
5. de skäl som klaganden vill ange för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
6. de bevis som klaganden åberopar och vad som ska bevisas med varje bevis.

Förenklad delgivning

Om målet överklagas kan Högsta domstolen använda förenklad delgivning vid utskick av handlingar i målet, under förutsättning att mottagaren där eller i någon tidigare instans har fått information om sådan delgivning.

Mer information

För information om rättegången i Högsta domstolen, se www.hogstodomstolen.se